

วิเคราะห์สารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นในรายการสารคดีโทรทัศน์
“ทัวถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562

An Analytical Research on The Local Cultural Documentary in Television
"Tua Thin Dan Thai" in 2019

GAO DUO*, อิมจิรา อ่อนคำ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

*Email : lsbgdztg@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์สารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทัวถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์คุณค่าของรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น รายการสารคดีโทรทัศน์ “ทัวถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 ออกอากาศวันที่ 12 มกราคม 2562 ถึง วันที่ 23 พฤศจิกายน 2562 รวม 43 ตอน

ผลการวิจัยพบว่า คุณค่าของรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทัวถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 แบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ การให้ความรู้และความบันเทิง การให้แง่คิด การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และการเป็นสื่อกลาง จากคุณค่าดังกล่าวจึงทำให้ผู้ชมได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิถีชีวิตวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ยังคงดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง และยังเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยกันอนุรักษ์ สืบสานให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมยังคงอยู่ต่อไปได้

คำสำคัญ : สารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น รายการสารคดีโทรทัศน์ “ทัวถิ่นแดนไทย” คุณค่า

Abstract

This study explores the local culture of ethnic minorities in television documentary "Tua Thin Dan Thai", 2019, based on the theory of multi-objective value analysis of local cultural documentary programs. The "Tua Thin Dan Thai", 2019 was broadcasted from January 12, 2019 to November 23, 2019, with a total 43 episodes. The results of the research were as follows: The value of the local cultural of ethnic minorities in television documentary "Tua Thin Dan Thai", 2019 is divided into four issues: entertainment-education, giving ideas, sustainable natural resources conservation, and as a medium. From the above analysis, we can make the audience to realize the importance of the customs and culture of various places that are still in the inheritance. It also plays an important part of helping the inheritance of culture and original customs to continue.

Keywords : Local Cultural Documentary, TV Documentary "Tua Thin Dan Thai", Value

บทนำ

รายการสารคดีโทรทัศน์ถือเป็นรายการรูปแบบหนึ่งที่มีคุณค่าด้านการให้ความรู้และความสนุกสนานแก่ผู้ชม ดังที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2549: 96) ได้อธิบายว่า รายการสารคดีคือ รายการประเภทหนึ่งที่มีมุ่งเน้นการนำเสนอสาระความรู้ ความอยากรู้อยากเห็นของผู้ชม เพื่อที่จะให้รายละเอียดของข่าวหรือเล่าเรื่องที่นำเสนอให้ผู้ชมได้รู้ได้เข้าใจอย่างชัดเจน รายการสารคดีจะมุ่งนำเสนอเนื้อหาหรือประเด็นใดประเด็นหนึ่งอย่างลึกซึ้ง และวิธีการนำเสนอมีหลายรูปแบบโดยอาศัยเนื้อหาเป็นหลัก จึงถือได้ว่ารายการสารคดีโทรทัศน์เป็นรายการที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชนให้สังคมภายนอกได้เรียนรู้และยังสะท้อนให้ผู้ชมได้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีในพื้นที่ต่าง ๆ ตลอดจนเกิดเป็นองค์ความรู้จนทำให้มีผู้สนใจและนำไปผลิตเป็นรายการโทรทัศน์ที่สามารถรับชมได้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

โดยเฉพาะรายการสารคดีโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาที่เน้นทางด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน โดยได้ถ่ายทอดให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองในชุมชนที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการนำเสนอผ่านรายการสารคดีโทรทัศน์ดังกล่าวนี้ก็เพื่อที่จะทำให้ผู้รับชมได้เกิดความสนใจ เกิดความรักหวงแหนในวัฒนธรรมประเพณีตนเอง รวมทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น ๆ อีกด้วย

รายการสารคดีโทรทัศน์ที่ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาคือรายการ “ทั่วถิ่นแดนไทย” ซึ่งเป็นรายการสารคดีโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบของรายการได้นำเสนอผ่านการสนทนาระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น รายการนี้ถือเป็นอีกรายการหนึ่งที่ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้และได้เห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ยังคงดำรงอยู่และรูปแบบของรายการยังเต็มไปด้วยเนื้อหาที่สอดแทรกความสนุกสนานเพลิดเพลินควบคู่ไปกับการเรียนรู้ความหลากหลายของกลุ่มคนและวัฒนธรรม โดยมีการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านรายการสารคดีโทรทัศน์ทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงมุมมองและสามารถวิเคราะห์คุณค่าได้อย่างชัดเจน ดังเช่นการวิจัยของ WANG ZHIZI (2563) ในเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของรายการโทรทัศน์ “ทุ่งแสงตะวัน” พ.ศ. 2561 ได้วิเคราะห์คุณค่าของรายการโทรทัศน์ “ทุ่งแสงตะวัน” พ.ศ. 2561 ผลการวิจัยพบว่า ด้านคุณค่าของรายการ ได้แก่ ด้านการให้ความรู้ ด้านการให้แง่คิด ด้านการให้ความบันเทิง ด้านการเป็นสื่อกลาง ด้านการแสดงตัวตนของกลุ่มชน และด้านการให้ความสำคัญต่อภาษาถิ่น ซึ่งคุณค่า ต่าง ๆ ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงแนวทางการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบันที่ต้องอนุรักษ์ธรรมชาติและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมสุข หินวิมาน และคณะ (2557: 102) ได้อธิบายว่า สารคดีคือการให้ความรู้ ไม่ว่าจะสารคดีจะนำเสนอประเด็นอะไรก็ตาม จุดมุ่งหมายของผู้ผลิตสารคดี คือ การให้ความรู้แก่ผู้ชม หรือผู้ฟังในเรื่องนั้น ๆ แม้ว่าสารคดีมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ แต่ต่างจากรายการเพื่อการศึกษาที่มุ่งให้ผู้รับสารได้รับความรู้เฉพาะเรื่อง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยในฐานะชาวต่างชาติที่ศึกษาสาขาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์สารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 เพื่อจะนำผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้มาเป็นเครื่องมือเผยแพร่ วิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ให้ผู้อ่านได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น และงานวิจัยนี้สามารถทำให้ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ในแง่มุมต่าง ๆ เชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่ความเป็นไทยให้เป็นที่รู้จักในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์คุณค่าของรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 ซึ่งรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” นี้ผลิตรายการโดยองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ทยอยช่องไทยพีบีเอส (Thai PBS) โดยเริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 12 มกราคม 2562 ถึง วันที่ 23 พฤศจิกายน 2562 รวมทั้งสิ้น 43 ตอน

ซึ่งในบทความนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอตัวอย่างการวิเคราะห์ผลการวิจัยในแต่ละประเด็น โดยยกตัวอย่างเนื้อหาจากสารคดีโทรทัศน์ตอนต่าง ๆ มาวิเคราะห์จำนวน 8 เรื่องคือ ตอน รักษาถิ่นฐาน วิถีแห่งลาวครั้งบ้านโคก จังหวัดสุพรรณบุรี (ออกอากาศ 2 กุมภาพันธ์ 2562) ตอน อยู่ดี มีสุข บ้านศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี (ออกอากาศ 9 กุมภาพันธ์ 2562) ตอน เดินตามวิถีไทยวน บ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี (ออกอากาศ 27 เมษายน 2562) ตอน วิถีถิ่นริมฝั่งโขง บ้านหอคำ จังหวัดบึงกาฬ (ออกอากาศ 15 มิถุนายน 2562) ตอน ถิ่นสุข บ้านดอนตะโหนด จังหวัดสิงห์บุรี (ออกอากาศ 22 มิถุนายน 2562) ตอน สุขไม่รู้ลืม บ้านบางสระเก้า จังหวัดจันทบุรี (ออกอากาศ 6 กรกฎาคม 2562) ตอน แผ่นดินรวมใจ บ้านแม่ป๋อกใน จังหวัดลำพูน (ออกอากาศ 31 สิงหาคม 2562) ตอน วิถีถิ่นลุ่มน้ำเพชร บ้านถ้ำเสือ จังหวัดเพชรบุรี (ออกอากาศ 28 กันยายน 2562) จากจำนวนทั้งสิ้น 43 ตอน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เนื้อหาในรายการสารคดีโทรทัศน์ (Textual Analysis)
2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าของรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย
3. ศึกษาและรวบรวมสารคดีโทรทัศน์ที่มีคุณค่าด้านการให้ความรู้และการเผยแพร่วัฒนธรรม คัดเลือกรายการสารคดีโทรทัศน์ที่ให้ความรู้และมุมมองแง่คิดต่าง ๆ ได้แก่ “ทั่วถิ่นแดนไทย” และศึกษารายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 ที่ออกอากาศตั้งแต่วันที่ 12 มกราคม 2562 ถึง วันที่ 23 พฤศจิกายน 2562 รวมทั้งสิ้น 43 ตอน
4. วิเคราะห์คุณค่าจากรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนต่าง ๆ ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 และนำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์คุณค่าของรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 ผู้วิจัยพบว่า มีคุณค่าด้านการให้ความรู้และความบันเทิง การให้แง่คิด การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และด้านการเป็นสื่อกลาง โดยผลการวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านการให้ความรู้และความบันเทิง

ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” ได้นำเสนอความรู้หลากหลายของชุมชนท้องถิ่น ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย จึงทำให้ผู้ชมได้รับความรู้และความบันเทิง อีกทั้งยังได้เรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อม ซึ่งความรู้เหล่านี้ล้วนมีประโยชน์และมีคุณค่าต่อผู้รับชมอย่างยิ่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1. วิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ

วิถีชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นในแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่แห่งนั้น (พิมพ์วิ วัฒนารางกูร (2559: 1-2) ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” ได้มีการนำเสนอเรื่องวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น ตอน วิถีถิ่นริมฝั่งโขง บ้านหอคำ จังหวัดบึงกาฬ มีการนำเสนอเนื้อหาของวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่ยังคงดำรงรูปแบบดั้งเดิมอยู่ในปัจจุบัน รายละเอียดดังตัวอย่าง

พิธีกร : วันนี้แหมบ่จะพาคณะผู้ชมทั่วถิ่นแดนไทยทุกคนครับ ไปสัมผัสวิถีชีวิตของหมู่บ้านริมฝั่งโขงกัน ที่บ้านหอคำ จังหวัดบึงกาฬ เมื่อคืนแหมบ่ นอนที่โฮมสเตย์บ้านหอคำแห่งนี้ครับ ตื่นเช้ามา เราได้เห็นพระอาทิตย์ขึ้นยามเช้า ได้เห็นวิถีชีวิตของคนที่นี่ พอตื่นมา รดน้ำต้นไม้ เก็บผักและนอกจากนั้น เรายังได้เห็นวิวของแม่น้ำโขงแล้วฝั่งตรงข้ามนั่น คือ ภูเขาฝั่งสปป.ลาวครับ

(วิถีถิ่นริมฝั่งโขง บ้านหอคำ จ.บึงกาฬ : ทั่วถิ่นแดนไทย (15 มิ.ย.62)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงนั้นมีความเรียบง่าย และพื้นที่แห่งนี้ยังมีที่พักที่เป็นแบบโฮมสเตย์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักผ่อนและยังได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมพัฒนาชุมชนและสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านแห่งนี้ด้วย อีกทั้งพื้นที่นี้ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของสองริมฝั่งแม่น้ำโขงประเทศไทยและประเทศลาว ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการเดินทางท่องเที่ยวภายในชุมชนของบ้านหอคำ จังหวัดบึงกาฬได้เป็นอย่างดี

1.2. วัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของคำ วัฒนธรรม ไว้ว่า คือสิ่งที่ทำ ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” ได้มีการนำเสนอชุดการแต่งกายของชนเผ่า เช่น ตอน แผ่นดินรวมใจ บ้านแม่ป๋อกใน จังหวัดลำพูน มีการนำเสนอเนื้อหาของการแต่งกายของชาวปกากะญอ ที่ทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงชุดของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของชาวบ้านชาวปกากะญอ รายละเอียดดังตัวอย่าง

พิธีกร : เขาสามารถมองออกเลยว่า การแต่งตัวหรือสีของผ้าจะบอกถึง สถานะของคนคนนั้น

ชาวบ้าน : ใช่ค่ะ ถ้าผู้หญิงที่เป็นเด็ก ส่วนใหญ่จะเป็นชุดรวดกระโปรงยาว ส่วนมากเป็นสีเขียว แต่เดี๋ยวนี้อีกหลากหลายเหมือนกัน แล้วแต่ความชอบ ถ้าคนที่ เป็นสาวโสด ก็ยังใส่เหมือนเด็กเหมือนกัน ก็อยู่ที่ลายประยุกต์ออกมา ชอบตามสมัย ถ้าผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว ก็มีครึ่งท่อนและผ้าถุงแยกชิ้น ส่วนผู้ชายจะมีลายเรียบ มีลายเป็นสัญลักษณ์บอกเป็นของ

ผู้ชาย ลายทอก็จะไม่เยอะมีหน้าอกนิตหน้อยและตรงปลาย เลื้อยตัวหนึ่งทำประมาณ 15 วัน

(แผ่นดินรวมใจ บ้านแม่ป๋อกใน จ.ลำพูน : ทิวถิ่นแดนไทย 31 ส.ค. 62)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การแต่งกายของชาวบ้านชาวปกาเกอญอในแต่ละเพศและวัยจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งลักษณะการแต่งกายนั้นสามารถบ่งบอกถึงสถานะของบุคคลนั้น ๆ ได้อีกด้วย และระยะเวลาในการทอเสื้อผ้าแต่ละชุดก็จะทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงความเพียรพยายามในการทำด้วย เพราะการแต่งกายถือเป็นเอกลักษณ์อีกประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชนเผ่าของตนเอง อีกทั้งยังได้เห็นถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวปกาเกอญอที่ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน

2. ด้านการให้แนวคิด

รายการสารคดีโทรทัศน์ “ทิวถิ่นแดนไทย” มีการนำเสนอเรื่องแนวคิดเพื่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านให้แก่ผู้ชม เพื่อให้ผู้ชมเกิดแนวคิด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1. แนวคิดเพื่อการดำรงชีวิต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของคำ แนวคิด ไว้ว่า คือความคิดที่เป็นแนวที่จะดำเนินต่อไป ซึ่งแนวคิดสามารถนำไปใช้เพื่อเกิดผลประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทิวถิ่นแดนไทย” เช่น ตอน ถิ่นสุข บ้านดอนตะโหนด จังหวัดสิงห์บุรี มีการนำเสนอประโยชน์ของการใช้แนวคิดเพื่อการดำรงชีวิต ดังรายละเอียดตัวอย่างต่อไปนี้

พิธีกร : ผู้ใหญ่มีวิธีการทำการเกษตรแบบไหนครับ

ชาวบ้าน : เอาแนวคิดของเรื่องของโคกหนองนาโมเดลมาใช้ แต่เดิมที่นี่เป็นนาเรียบหมดเลย เป็นนาทั้งหมด 8 ไร่ เรามาจัดการพื้นที่โดยมีการขุดล้อมน้ำ เพื่อเก็บ กักน้ำ ดินใกล้ ๆ ขุดหนองเรามาพันโคกที่ไว้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นคอกสัตว์ต่าง ๆ ปลูกพืชผักต่าง ๆ ด้านนุ่นเป็นนาข้าวที่ปลอดสารพิษ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี เราใช้ปุ๋ยจากมูลไส้เดือน ต้องเลี้ยงไส้เดือนเพื่อทำปุ๋ย เลี้ยงปลาเป็นธรรมชาติ เราไม่ได้เน้นเป็นธุรกิจจะต้องมีปลานั้น ปลานี้ปล่อยไปตามธรรมชาติ

(ถิ่นสุข บ้านดอนตะโหนด จ.สิงห์บุรี : ทิวถิ่นแดนไทย 22 มิ.ย. 62)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านที่นี่มีการใช้แนวคิดการเกษตรแบบโคกหนองนาโมเดล เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งการทำการเกษตรในรูปแบบนี้ จะทำให้ชาวบ้านที่นี่สามารถปลูกพืชผักได้หลายชนิดและยังสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านอย่างดี อีกทั้งชาวบ้านยังมีการใช้วงจรนิเวศในธรรมชาติมาประกอบอาชีพก็สามารถที่จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งจากการนำเสนอในตอนนี้จะทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงประโยชน์จากการนำธรรมชาติมาใช้พร้อมกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

3. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

รายการสารคดีโทรทัศน์ “ทิวถิ่นแดนไทย” เป็นรายการที่มีการนำเสนอการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอันหลายด้านให้กับผู้รับชมบุคคลทั่วไป มีการอนุรักษ์พันธุ์พืช การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1. การอนุรักษ์พันธุ์พืช

การอนุรักษ์พันธุ์พืชเป็นกิจกรรมรูปแบบหนึ่งที่สามารถรักษาพื้นดิน พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ทำให้ผู้คนสามารถเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของพันธุ์พืชในธรรมชาติ ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” เช่น ตอน *วิถีถิ่นลุ่มน้ำเพชร บ้านถ้ำเสือ จังหวัดเพชรบุรี* ได้นำเสนอเนื้อหาด้านการอนุรักษ์พันธุ์พืชให้กับผู้รับชม พิธีกรในรายการสารคดีนี้ได้ลงมือทำสาธิตกับชาวบ้านและทำให้ผู้รับชมได้เห็นถึงวิธีการอนุรักษ์คุณค่าของป่าไม้ ดังรายละเอียดตัวอย่างต่อไปนี้

พิธีกร : เรามาเรียนรู้การทำกระสุน ที่ผสมกับเมล็ดพันธุ์กัน

ชาวบ้าน : เริ่มจากเราหยิบดินขึ้นมา เอามาบีบเพื่อต้องการนำเมล็ดมาฝัง อันดับแรกเราก็เอามาคลึง ๆ นวดให้เนื้อดินเข้ากันให้ดี เสร็จแล้วทำดินให้แบน ๆ และใส่ไป 1 เมล็ด ฝังแดดให้แห้ง ตกแดดไว้ให้แห้ง ประมาณ 1-2 วันค่ะ เพื่อที่จะเอาไปยิง

พิธีกร : การยิงหนังสติ๊กของผมในวันนี้ สุนัขดีและได้กระจายเมล็ดพันธุ์ให้กับผืนป่าครับ

(*วิถีถิ่นลุ่มน้ำเพชร บ้านถ้ำเสือ จ.เพชรบุรี : ทั่วถิ่นแดนไทย 28 ก.ย. 62*)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า การนำวิธีการเอาเมล็ดพันธุ์มายิงกับหนังสติ๊ก เป็นวิธีการที่ถือเป็นภูมิปัญญาอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้าน เพราะการฝังเมล็ดลงในดินและนำไปตากแห้ง เพื่อนำไปยิงนั้น ถือเป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืนและเป็นความคิดที่สร้างสรรค์มาก ซึ่งกิจกรรมนี้เกิดขึ้นก็เพื่อวัตถุประสงค์ การอนุรักษ์และขยายพืชพันธุ์พร้อมกับการรักษาดินให้สมบูรณ์ ดังนั้นผู้ที่ชมในตอนนี้นี้ก็จะสามารถได้รับความรู้โดยนำวิธีเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์พันธุ์พืชในพื้นที่ต่าง ๆ ได้จริง

3.2. การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์

การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ คือ กิจกรรมที่มนุษย์คิดและสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อรักษาสัตว์ที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติ ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” เช่น ตอน *สุขไม่รู้ลืม บ้านบางสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี* ได้มีการนำเสนอธนาคารที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ เพื่อเก็บสายพันธุ์ของนิเวศวงจรชีวิตให้อุดมสมบูรณ์ ดังรายละเอียดตัวอย่างต่อไปนี้

พิธีกร : อันนี้ที่เราทำอยู่ เราเรียกว่าอะไรครับ

ชาวบ้าน : ธนาคารปูครับ คือว่าคนในชุมชนเขาได้ปูไข่นอกกระดอง เขาจะไม่ขาย และเอามาฝากกับธนาคาร เพราะในธนาคารเราหรือศูนย์เราคือไม่กิน ไม่ขาย ไม่ซื้อ ปูไข่ นอกกระดองอยู่แล้วครับ คือปูที่มีไข่ เราจะไม่ขาย แต่เราจะเลี้ยงให้เขา เพื่อขยายพันธุ์ให้เขา และเมื่อเอาปูที่ฝากเอาไปถอน จะกลายเป็นหมื่น เป็นแสนครับ

(*สุขไม่รู้ลืม บ้านบางสระแก้ว จ.จันทบุรี : ทั่วถิ่นแดนไทย 6 ก.ค. 62*)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านที่นี่มีการอนุรักษ์ระบบนิเวศของสัตว์ โดยการสร้างธนาคารปูเพื่อขยายพันธุ์ให้กับปู ดังจะเห็นได้ชัดว่าอาชีพชาวประมง เป็นอาชีพที่หารายได้จากทะเล แต่สุดท้ายแล้วพวกเขาก็ยังไม่ลืมคุณค่าของทะเลที่ทำให้พวกเขามีชีวิตที่ดี มีรายได้เลี้ยงครอบครัว ดังนั้นชาวประมงเหล่านี้จึงได้กลับมาอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ ทางทะเล ดังจากตัวอย่างตอน *สุขไม่รู้ลืม* ที่ได้มีการนำเสนอการสร้างธนาคารปู ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการอนุรักษ์และช่วยในการขยายพันธุ์ปูให้คงอยู่กับทะเลตลอดไป

3.3. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นวิถีโดยมนุษย์คิดสร้างสรรค์ออกมาเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่อาศัยอยู่ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” เช่น ตอน *เดินตามวิถีไทยวน บ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี* ได้นำเสนอการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้วิธีเชิงจริยศาสตร์จากธรรมชาติ ดังรายละเอียดตัวอย่างต่อไปนี้

พิธีกร : เห็นไหมครับ อันนี้ไม่ใช่ล่อยกระทงที่เอาไปลอยน้ำนะครับ อันนี้เป็นกระทงที่เอาไวใส่ผัดไทย แทนจานกระดาษ จานพลาสติก เป็นความใส่ใจของพ่อค้าแม่ค้าที่ในตลาดนี้ ทุกอย่างได้มาจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นกาบกล้วย กล้วยปลีกล้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้เราลดการใช้ถุงพลาสติกครับ

(เดินตามวิถีไทยวน บ้านคูบัว จ.ราชบุรี : ทั่วถิ่นแดนไทย 27 เม.ย. 62)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านไทยวนได้ใช้กาบกล้วยและปลีกล้วยนำมาประดิษฐ์เป็นจานใส่อาหารในการขายของกินต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงทำให้ผู้ชมได้เห็นถึงประโยชน์จากการนำพืชมาใช้สอยเป็นของใช้ในรูปแบบต่าง ๆ และยังถือเป็นการลดต้นทุนในการค้าขายชาวบ้านได้ด้วย

4. ด้านการเป็นสื่อกลาง

รายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” เป็นรายการที่มีบทบาทหน้าที่เป็นสื่อกลาง ในด้านการเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ด้านส่งเสริมให้ผู้ชมเกิดความรักหวงแหนต่อวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจและรู้จักชุมชนนี้มากยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1. การเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ

พิพิธภัณฑ์ศูนย์เรียนรู้เป็นสถานที่ที่เก็บประวัติศาสตร์ที่เคยเกิดขึ้นและสิ่งของโบราณที่มีความสำคัญหรือคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์เป็นสถานที่ที่มีประโยชน์ให้กับลูกหลาน ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” เช่น ตอน *รักษากล้าฐาน วิถีแห่งลาวครั้งบ้านโคก จังหวัดสุพรรณบุรี* ได้นำเสนอศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนลาวครั้ง เพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจและเห็นถึงวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างดี ดังรายละเอียดตัวอย่างต่อไปนี้

พิธีกร : มาถึงศูนย์เรียนรู้ เราขึ้นไปดูข้างบน การเก็บรักษาและอนุรักษ์ในสิ่งเดิมที่มีเป็นการบันทึกเรื่องราวที่มีในอดีตให้ยังคงอยู่ บางอย่าง เราเกิดไม่ทัน ไม่ได้เห็นแต่ยังคงมีคนเล่าให้เราฟัง มีคนเก็บรักษา ก็ทำให้ภาพเก่า ๆ เหล่านี้กลับคืนย้อนมาแล้วเชื่อไหมว่าส่วนใหญ่เรื่องราวเหล่านี้ก็เป็นเรื่องราวที่ดีที่ทำให้เรายิ้มได้

(รักษากล้าฐาน วิถีแห่งลาวครั้งบ้านโคก จ.สุพรรณบุรี : ทั่วถิ่นแดนไทย 2 ก.พ. 62)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ศูนย์เรียนรู้ได้เก็บของเก่าและบันทึกเรื่องราวที่มีอยู่ในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งแห่งบ้านโคก จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีทั้งสิ่งของโบราณที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ชาวบ้านที่ยังร่วมมือกันรักษาเอาไว้ได้จนปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ลูกหลานรุ่นต่อไปได้เห็นถึงความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง และเมื่อผู้คนภายนอกที่ได้มาเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ที่นี้ก็จะสามารถได้รับความรู้และความเข้าใจวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ได้มากยิ่งขึ้น

4.2. ส่งเสริมให้ผู้ชมเกิดความรักหวงแหนต่อวัฒนธรรมของตนเอง

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้กันระหว่างสื่อสาร สืบทอดได้จากบรรพบุรุษ ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” เช่น ตอน *อยู่ดี มีสุข บ้านศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานี* มีการนำเสนอภาษาถิ่นของชนเผ่าที่ยังคงรักษาถิ่นไว้อยู่ ดังรายละเอียดตัวอย่างต่อไปนี้

พิธีกร : ภาษามอญก็เป็นสิ่งบ่งบอกถึงรากเหง้าที่มีมายาวนานครับ แต่ปัจจุบัน

อาจหาคนที่พูดได้ยาก แต่ที่บ้านศาลาแดงเหนือก็ยังมีคนที่เขียนและอ่านได้

(*อยู่ดี มีสุข บ้านศาลาแดงเหนือ จ.ปทุมธานี : ทั่วถิ่นแดนไทย 9 ก.พ. 62*)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า สำหรับหมู่บ้านศาลาแดงเหนือ จังหวัดปทุมธานีนั้น มีการใช้ภาษามอญเป็นเครื่องมือในการพูดสื่อสารน้อยลง แต่ถึงอย่างไรชาวบ้านที่อาศัยอยู่กันที่นี่ ยังคงมีการรักษาและพยายามสืบทอดภาษามอญผ่านการเขียนและการอ่าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านภาษาของชาวมอญที่พยายามดำรงไว้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ การรักษาเอกลักษณ์ของภาษาถิ่นที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์สืบทอดต่อกันมา สามารถสะท้อนให้ผู้รับชมเกิดความสำนึกถึงภาษาถิ่นของตน และเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้านภาษา เกิดความรักหวงแหนต่อวัฒนธรรมของตนเอง เพื่อไม่ให้ภาษาถิ่นและวัฒนธรรมของตนเองสูญหายไป

สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยนี้มีคุณค่าด้านการให้ความรู้และความบันเทิง ด้านการให้แง่คิด ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และด้านการเป็นสื่อกลาง โดยรูปแบบของรายการได้นำเสนอผ่านการสนทนาระหว่างพิธีกรกับชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” นี้ถือได้ว่าเป็นรายการที่ให้ความรู้และทำให้ผู้ชมได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนโดยไม่ต้องเดินทางไปยังถึงสถานที่นั้น แต่เพียงแค่ว่ารับชมผ่านรายการโทรทัศน์ก็สามารถได้รับความรู้ได้แบบเต็มที่ ซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ชลอ รอดลอย (2551: 16) ที่ได้กล่าวไว้ว่า คุณค่าของสารคดี คือการให้ความรู้ ข้อเท็จจริง และยังสามารถให้คำแนะนำในการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ และพร้อมทั้งให้ความบันเทิงใจและความจรรโลงใจแก่ผู้อ่านด้วย ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ยังได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอื้องอริน สายจันทร์ (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของรายการอาหารทางโทรทัศน์ในการสืบทอดวัฒนธรรมอาหาร ผลการวิจัยพบว่า สื่อโทรทัศน์มีลักษณะรูปแบบประกอบด้วยเสียงและภาพ ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของผู้ชมได้ดีกว่าสื่อประเภทอื่น สามารถช่วยเผยแพร่และสืบทอดวัฒนธรรม

ดังนั้น สื่อโทรทัศน์จึงถือเป็นสื่อกลางในการทำวัฒนธรรมที่มีคุณค่าดำรงอยู่ได้ ซึ่งผลการวิจัยการวิเคราะห์สารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ในรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์คุณค่าของรายการสารคดีเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าในด้านการให้ความรู้และความบันเทิง ด้านการให้แง่คิด ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และด้านการเป็นสื่อกลาง ซึ่งมีคุณค่าที่สามารถเผยแพร่ความรู้ของวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ แบบทางไกล โดยการใช้พิธีกรบรรยายกับพิธีกรสัมภาษณ์ชาวบ้าน ประกอบกับภาพ เสียง ดนตรีและกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้รับชมรู้สึกเพลิดเพลินกับเนื้อหาที่รายการถ่ายทอด ได้รับความรู้จากรายการแล้วยังสามารถการก่อเกิดแง่คิดออกมาในด้านต่าง ๆ อีกทั้ง เป็นรายการสารคดีโทรทัศน์ที่เราสามารถเปิดชมได้ทุกที่ ทุกเวลา และทุกเทศกาล ซึ่งรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” ถือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างคุณค่าให้กับชาวบ้านในชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ และชนเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย อีกทั้งรูปแบบของรายการยังได้เน้นการเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรม

ท้องถิ่นต่าง ๆ ได้อย่างน่าสนใจอย่างยิ่ง จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ คือ เนื้อหาหลัก และคุณค่าอันสำคัญของรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562

ข้อเสนอแนะ

1. ควรวิเคราะห์รายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย” พ.ศ. 2562 ในด้านอื่น ๆ เช่น สาเหตุของกลุ่มความนิยมของผู้ชมหรือกลวิธีการนำเสนอของรายการสารคดีโทรทัศน์ “ทั่วถิ่นแดนไทย”
2. ควรวิเคราะห์คุณค่าของรายการสารคดีโทรทัศน์อื่น ๆ เช่น “ก(ล)างเมือง” “ซีรีส์วิถีคน” เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ชลอ รอดลอย. (2551). *การเขียนสารคดี*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิมพ์วี วัฒนวรางกูร. (2559). *เผยลดเวลาเรียนฯ ยอดผู้ชมพิพิธภัณฑฯ เพิ่มขึ้นกว่า 5 แสนคน*. *ข่าวกรมศิลปากร*. 1-2.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2549). *เอกสารการสอนชุดวิชาการผลิตรายการวิทยุโทรทัศน์*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สมสุข หินวิมาน และคณะ. (2557). *ความรู้เบื้องต้นทางวิทยุและโทรทัศน์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอื้องอริน สายจันทร์. (2553). *บทบาทของรายการอาหารทางโทรทัศน์ในการสืบทอดวัฒนธรรมอาหาร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- WANG ZHIZI. (2563). *การวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าของรายการโทรทัศน์ “ทุ่งแสงตะวัน” พ.ศ. 2561*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.